

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg/CH):
A „köcsög”, avagy a csoda

Mindjárt ennek a nem túl jó felvételnek az idebiggyesztésével kezdem, ugyanis az itt következő írásban, erről a több ezer éves edénykéről lesz szó.

Valamikor, réges-régen, amikor még a hamut is mamutnak mondták, akkortájt amikor az ennek az elbeszélésnek a végén található vers született, azaz, egy harmad évszázaddal ezelőtt, Magyarországon töltöttem a Karácsonyt és az utána következő hetet. Ezt 1979-től kezdve (akkor mehettem először vissza az országba 1956 után) sok évig mindig így csináltam. Ezért nem tudom pontosan megmondani, hogy ez az eset mely évben történt – ami egyébként lényegtelen is –, de azt igen, hogy decemberben volt. Ilyenkor mindig Pécsre is lementem, ahol rokon- és ismerős-látogatás volt a szilárd műsor. Akkor még csak a 6-os műút létezett Budapest és Pécs között, amely kereken 200 kilométer autózást jelentett. Ma bezzeg már vidáman söpörhetünk le 130-cal Pécsre, a 6-os autópályán. Rajta haladva a város csupán 30 kilométerrel került távolabbra Pesttől (az építetők ugyanis a horvát határ egyenes elérhetőségét fontosabbnak tartották, mint Pécsét...). A 6-os út áthalad – többek között – Mecseknádasdon és (majdnem) Pécsváradon is, amely helység várának ablakán Vak Béla nézegetett ki egykoron. Mecseknádasd pedig arról híres, hogy Skóciai Szent Margit, Szent István unokájaként, (valószínűleg) a falu közelében lévő Rékavárban született, 1047-ben (mely várnak ma már sajnos romjai sem léteznek). E falu továbbá arról is nevezetes, hogy – bár nem ott születtem – ott éltem le életem első tizenöt évét.

Gyerekkoromban még a 6-os műút sem létezett, csak a Budát Péccsel összekötő országút. Ezt még a rómaiak építették. Fontos útvonal volt Sopianae (Pécs) és Aquincum (Buda) között. A – már gyerekkoromban is régi – Baranya-térképeken, ennek az útnak a Zengővárkonyhoz közel eső részén egy nagy hársfa volt bejelölve. Ez a hársfa ma is él és virul. Nem tudom, hogy miről volt ez a fa annyira nevezetes, hogy a térképen külön jelölték. Az út szélét jobbról, balról egyébként, Nádasd és Pécsvárad között (és sok más út szélét is Tolnában, Baranyában) eperfák szegélyezték, mert valamelyik déd-, vagy ükapám selyemhernyót akart tenyészteni. A Nagy Hársfa ma arról híres – legalábbis számomra – hogy annak a területnek a közepén áll, amelyen

egy 7000 évvel ezelőtti kultúra nyomára bukkantak. Ez a „Festett edények kultúrája”, vagy „Lengyeli kultúra”. Dombay János végeztetett ott nagy ásatásokat 1939-ben és ’49-ben. A lelőhely Nádasdtól kerekén hét kilométernyire van. Zengővárkonyhoz – amelyen nem megy át az út – van közelebb. Ha már ott járunk a mesés Baranyában, érdemes megjegyezni, hogy Zengővárkony viszont a húsvéti-tojás múzeumáról híres.

Visszatérve a történethez, sőt, tulajdonképpen itt belekezdve a mesébe, ahányszor lementem Pécsre, hacsak megtehettem, megálltam a nagy fánál és bóklásztam a lelőhelyen az ősember szerszámaikat keresgélve. Előfordult, hogy négy óra hosszt kutattam a rögök között. Ezt persze nem lehet mindig megtenni. Néha lucerna „uralkodik” a vidéken, vagy valami olyan vetemény, amelybe nem illik belegázolni. Szerencsére ilyesmi ritkán adódik december végén. A nagy fánál egymástól csak néhány méternyire halad a régi országút és a 6-os műút, amely azonban alacsonyabban fut. Onnan látni a Nagy Fát – ha valaki tudja, hogy hol keresse – de az országutat nem. Kicsit tovább kell menni Pécsvárad felé, ott jobbra át lehet térni a régi útra és vissza lehet kanyarodni a Nagy Fához.

Ezt akartam tenni az egyik – közel negyven évvel ezelőtti – Karácsony után is. Még a visszakanyarodás előtt megláttam az őszi mélyszántás óriási földhullámaikat, de sajnos azt is, hogy nem régen kiadósan eshetett az eső. Mégis kiszálltam a nagy hársfánál és sóvárogva néztem a kérkedő (és kőszerszámokkal kecsegtető) barázdákat. Ugyanis utcai cipő volt rajtam, amellyel a szántásra lépve, három lépés után bokáig érő sárbunkókká változtak volna a lábaim. Egyszer csak az egyik földhullám tetején, valami kerek szűrkeséget láttam, tíz-tizenkét méternyire a fától. Rögtön láttam, hogy az valami edény, de elképzelhetetlennek tűnt, hogy az az ősember edénye lehetett volna, hiszen a folytonos szántások miatt örülhettem ha egy-egy nagyobb cserépdarabra bukkantam. A fa környéke teljesen sík, tehát gyakorlatilag nem veszít a felület az anyagából a nagyobb zivatarok folytán. A vidék más területein ez nem így van és ezért érdemes volt a lejtős részeket újra, meg újra végigkutatnom, mert ott a víz évről évre lekoptatott valamit.

Soká tanakodtam, hogy bemenjek-e? A végén még valami, huszadik századi szemét az, amit látok. Aztán – eszi fene az utcai cipőt – beláboltam a cseréphez. Hihetetlen csodát láttam: kerekén fél liter űrtartalmú, közel gömb alakú „köcsög” sértetlen háromnegyedrésze pihent a földhullám tetején! Ha az eke néhány miliméterrel lejjebb halad át, pozdorjává törí az edényt, ha egy centiméterrel följebb mozog, akkor egy centiméter vastag földréteg borította volna a köcsögöt és nem láthattam volna meg. sőt talán egy miliméter sár is elég lett volna az edény „álcázásához”, azaz ahhoz, hogy ne láthassam meg. Azt a vékony sárréteget – ha volt ilyen rajta – a jótékony eső mosta le, amely decemberben nem valószínű, hogy zivatar szerűen zuhogott volna.

Az edénynek tényleg épen maradt a háromnegyed része! Az „egyenlítőjén” elhelyezkedő, négy bütyökből három még megvolt. Mégis – noha puha volt a föld, tehát nem kellett erőltetnem a beleragadt edényt – több mint 40 darabban tudtam csak leszedni, mert valósággal szétesett. Amikor már megszáradtak a darabok, meglehetősen szakszerűtlenül ragasztottam össze a maradványokat. Végül a Nemzeti Múzeum szakemberei egészítették ki és látták el, az ennek a kultúrának megfelelő edénygallérral. Az ugyanis teljesen hiányzott. Festéknyomok sajnos nem voltak a felületén. Abból, hogy szétesett, amikor hozzányúltam – és az eke könyörtelenségét ismerve –, könnyen megítélhető, hogy mekkora csoda volt az „egészben maradása”.

Érdemes néhány szót szólni magáról az edénykéről is. A négy bütyök rajta, egyenletesen helyezkedik el, egymástól 90-90 foknyira. Sok nagyon nagy edénynek is megtaláltam néhány bütykét. Azokban függőleges lukak vannak, amiből arra következtetek, hogy ezeket az edényeket kötélre akasztva függesztették. Kérdés tehát, hogy az edényke négy bütyke csupán díszítés volt-e, utánozva a nagy edények célt szolgáló bütykeit, vagy talán ugyancsak a fölakasztás megkönnyítése miatt csinálták. Találtam ott ugyanis, olyan cserépdarabot is, amelyen a bütyök

nem volt sokkal nagyobb, de függőlegesen át volt lukasztva. Igaz, a luk átmérője nem volt sokkal nagyobb egy miliméternél. Föltűnő az edényke rendkívül kis átmérőjű talpfelülete. Ez aligha volt célszerű ahhoz, hogy bármilyen asztalféleségre állítsák. És az is valószínűtlen, hogy mindig valamilyen fajta, puha talajba nyomták volna, hogy ne düljön föl, ha valami folyadék van benne. Ahhoz célszerűbb lett volna a hegyes fenék.

Arról most ne beszéljünk, hogy mennyi munkámba került az utcai cipőmet újra, cipőhöz hasonló állapotba hozni, és az autó pedálkörüli vidékének a tisztogatása se volt kutya! De hát mi lenne velünk, ha sose hoznánk áldozatokat a tudomány érdekében...?

Gyimóthy Gábor, Zollikerberg, 2021. XI. 8.

Az alábbi vershez csak annyit jegyzek meg, hogy – bár Zengővárkonytól nagyon messze írtam meg, de valószínűleg magammal vittem a tervezetét és aztán Olaszországban volt annyi időm, hogy költemény lehetett belőle.

Egy kőkori falu helyén
(Zengővárkony)

Állok a szántón, durva rögök közt,
honnán a régmúlt újra beszél.
Dúlt ezerévek szelleme röpköd;
emberi sóhaj-halmaz a szél...

Csorba szilánkok állnak a földből.
Ős eleinknek eszközei.
Közben az izzó Nap tüze pörköl.
– Évmilliárdok óta teszi.

Mély a barázda, nyílik a börtön,
látom az ősök ujja nyomát.
Tört cserepekként fekszik a földön,
mit ma a traktor sorra kiszánt.

Mért e varázslat, honnan e mámor,
mely e vidéken engem igéz?
Mért ragad úgy meg, mit csoda távol,
itt kicsiholt már emberi kéz?

Válaszul adni mit tudok erre?
Mért kutatok hát kő-szereket?
Furcsa erő, mely itt fakad egyre
s minden anyaghoz hő szeretet...

Bagno di Romagna, 1984. VIII. 18.

VALLÁSUNK (XIV.)